ELS SANTJUSTENCS EXILIATS L'ANY 1936

JULI OCHOA

Il·lustració de la portada: Embarcament en el destructor anglès H.M.S. Douglas, que va salpar de Barcelona cap a Marsella el 23 de juliol de 1936 emportant-se 150 refugiats.

Llibre no venal
Maquetació i edició de l'autor
Sant Just Desvern (Baix Llobregat), febrer de 2026

ELS SANTJUSTENCS EXILIATS L’ANY 1936

Juli Ochoa González

UN EXILI DEL QUE NO ES PARLA:
ELS SANTJUSTENCS EXILIATS L'ANY 1936

Com gairebé tots tenim encara prou present, entre els anys 1936 i 1939, una terrible contesa que enfrontava dos bàndols que concebien el món de maneres totalment oposades va assolar les nostres terres.

L'any 1939, a l'acabar aquella calamitosa guerra civil, una part certament important de la població es va veure forçada a marxar fora del seu país per motius polítics i a residir a l'estranger mentre la situació no canviés, exiliant-se.

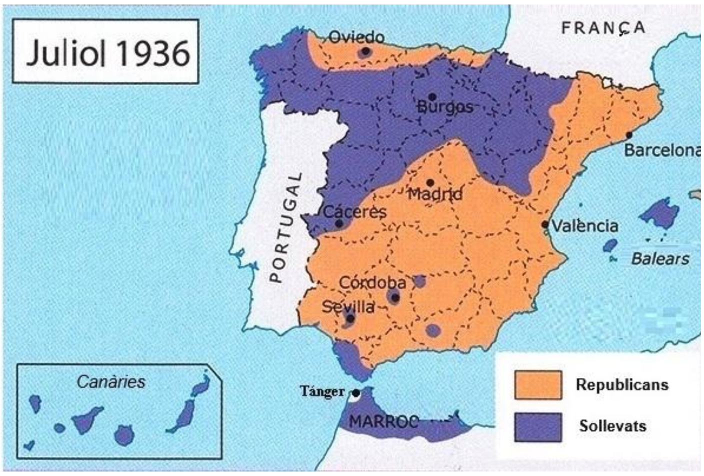

L'estat espanyol durant l'estiu de 1936: Un territori dividit entre dos bàndols oposats i en pugna.

Però pocs recorden que el 1936, al principi de la guerra, en canvi, també s'havia produït un altre desplaçament de desenes de milers de catalans cap a França i Itàlia.

En la seva majoria, però, ho van fer per entrar de nou dins del territori espanyol a la zona ocupada per les tropes franquistes. Una part dels fugitius catalans havia decidit exiliar-se mentre durés la guerra, i tanmateix emprar el terme "exili" pel conjunt d'uns i altres no em sembla del tot apropiat. En canvi, "èxode", com a emigració sense més adjectius, pot convenir amb més propietat al conjunt de desplaçats per causa de la guerra.

A la rereguarda s'inicia una dura repressió dels dissidents en moltes ocassions duta a terme per part de grups armats d'incontrolats.

Tot just començada la guerra, per tot el país es desferma una ferotge repressió contra els elements sospitosos d'estar vinculats o fins i tot de simpatitzar amb el bàndol sollevat.

Es produeixen molts assassinats. Les víctimes, detingudes a la nit pels homes de la F.A.I., són executades sense judici. En diuen un "paseo". Una passejada

esfereïdora, efectuada pels elements que es diuen anarquistes. Les patrulles de control, emanació de la F.A.I., treballen pel seu propi compte. Assassinen capellans, sacerdots, membres de la burgesia i qualsevol persona que els desplau, per gust o per revenja.

Son molts els que tot i no estar en molts casos directament compromesos amb l'enemic sollevat, agafen por i opten per la fugida.

El barceloní d'ascendència santjustenca i resident a Berna Jaume Romagosa Catafau, propietari de la ja desapareguda "Torre dels Suïssos" situada a la cantonada dels carrers llavors anomenats Nou i Muntanya i actualment, carrers de la Verge dels Dolors i de Miquel Reverter, va ser un d'aquests casos. El seu pare, Jaume Romagosa Petit, nascut a Sant Just i fill dels també santjustencs Pau Romagosa Riera i Francesca Petit Rius havia marxat a viure a Sant Gervasi, on van néixer ell i i la seva germana Francesca

La crema de l'església parroquial de Sant Just Desvern retratada per Jaume Romagosa des del terrat de la seva casa.

Ell, la seva esposa, Teresa Buscà Riqué, i el seu fill Jaume que tot just havia acabat de néixer, havien emigrat l'any 1923 a Suïssa, instal·lant-se a Berna on van prosperar ràpidament gràcies la taverna-cafè anomenada Barcelona que van obrir a la cèntrica Aarbergergasse. Estant a Berna, el matrimoni va tenir l'any 1927 una filla, de nom Montserrat.

L'inici de la guerra va motivar la fugida del país per part d'aquells que se sentien amenaçats.

Com anteriorment hem vist, el 21 de juliol els escamots d'incontrolats calaven foc a l'església, fet que el propi Jaume Romagosa va poder veure, i fins i tot prendre un parell de fotografies, de casa seva estant. Aquesta que esteu veient és una de les fotograies que ell va fer, colorejada posteriorment.

Alarmats per tot el que estava passant, els Romagosa van decidir tornar d'immediat a Suïssa. Amb l'ajut d'un passaport o salconduit que els va facilitar l'alcalde de Sant Just Daniel Cardona Civit (qui també, i per altres motius, s'hagué d'exiliar en

plena guerra), i movent tots els recursos possibles al seu abast, van aconseguir embarcar-se en el destructor anglès H.M.S. Douglas, que va salpar de Barcelona el 23 de juliol de 1936 emportant-se 150 refugiats, majoritàriament britànics, cap a Marsella.

Jaime Romagosa i el seu fill a la coberta del HMS Douglas, rumb a Marsella.

Aquí podeu veure'ls, pare i fill, dalt del vaixell. Un cop arribats a Marsella van dirigir-se a Berna, on s'hi van establir renunciant definitivament a tornar a viure en aquesta terra. Només la noia, Montserrat, ho faria l'any 1954, en casar-se amb un barceloní.

Molts altres, en aquell mateix temps, van deixar la nostra terra per embarcar-se cap als ports italians, on el règim polític dominant era propens a acollir-los.

A més del cas de la família Romagosa-Buscà, altres veïns santjustencs, la major part persones benestants i prou conegudes pels seus posicionaments polítics manifestament dretans es van absentar del poble, passant moltes d'elles a residir en el territori dominat pels rebels, per tal de lliurar-se d'una persecució que per tot el país esdevenia cada cop més generalitzada.

Un dels primers a fer-ho va ser el vicari, Mn. Alfons Torrentallé Montraveta, que s'havia incorporat a aquesta parròquia tot just feia un any procedent de la de Vallirana, i que sense deixar cap rastre, va fugir del poble el dia 20 de juliol, tot just l'endemà mateix de l'inici del conflicte. El propi rector, Mossèn Antonino Tenas, així ho explicava: Va trobar-se amb l'esclat de la revolució del 19 de juliol de 1936 i marxà l'endemà mateix, per tal de fugir de la fúria dels revolucionaris.

Un capellà de la Legió durant la guerra, tal com ho va ser Mn. Alfons Torrentallé.

Més endavant, i ja acabada la guerra, el podrem trobar exercint des del 25 de novembre de 1949 el càrrec de capellà castrense amb el grau de capità en el Tercio Alejandro Farnesio, 4t. de la Legió, per passar uns quants anys després al que seria el seu darrer destí, el regiment d'Artilleria núm. 44, amb seu a la ja desapareguda caserna de Sant Andreu, tal com consta a la pàgina 15 de l' Escalilla del cuerpo eclesiástico del ejército de l'1 de febrer de 1954.

En aquesta imatge podeu veure un altre capellà castrense de la Legió durant la guerra civil, tal com ho va ser Mn. Torrentallé.

El matrimoni format per Gaspar Modolell i Gertrudis Lluch, amos de Can Modolell.

També van marxar de Sant Just una bona part dels integrants de la família formada per Gaspar Modolell Jané, que havia estat alcalde de Sant Just entre els anys 1906 i 1935, i la seva muller Gertrudis Lluch Vinyals, amos de Can Modolell, els quals, juntament amb dos dels seus fills, Lolita, la noia, i Xavier, el noi petit, van passar a França per anar després a establir-se a la localitat guipuscoana d'Oiartzun, prop de Sant Sebastià, en territori ocupat pels franquistes, quedant-se a la casa de Sant Just els altres tres nois, Josep Maria, Salvador i Santiago. Sembla que la col·lectivització de la finca de Can Modolell es va produir després que Gaspar Modolell passés, a l'agost de 1936, a França, des d'on es va incorporar a la zona nacional.

Una altra família que va marxar de Sant Just va ser la de Sebastià Nadal Martiarena, gerent de la Companyia General d'Autobusos de Barcelona, amb càrrecs també a la Societat Anònima Cros i a la Maquinista Terrestre i Marítima, el qual va marxar juntament amb la seva esposa Segunda Iranzo Escamilla i els seus fills Teresa, Josep, Francesc i Àngels, passant també a residir a Sant Sebastià.

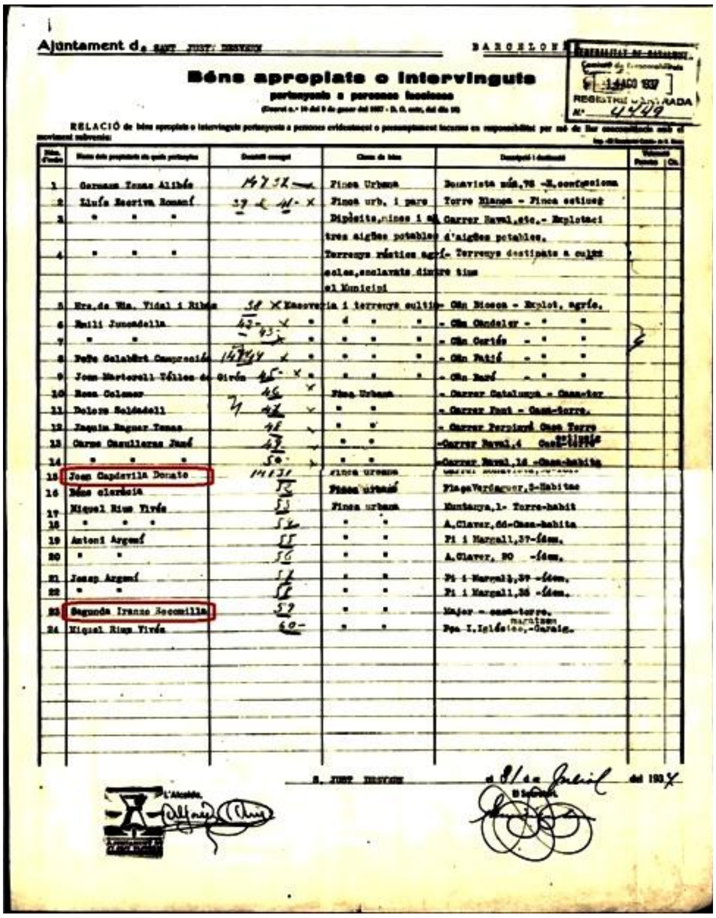

Ajuntament de SANT JUST DESVERN — BARCELONA

Béns apropiats o intervinguts

pertanyents a persones facioses

1-AGO 1937 — REGISTRE D'ENTRADA Nº 4449

RELACIÓ de béns apropiats o intervinguts pertanyents a persones evidentment o presumptament incurses en responsabilitat per raó de llur coincidència amb el moviment subversiu:

Núm. d'ordre	Nom dels propietaris		Classe de béns	Descripció i destinació
1	Germans Tomas Alibés	14732	Finca Urbana	Bonavista núm. 78 - H. confeccions
2	Lluís Escrivà Romaní	37 a 41	Finca urb. i parc	Torre Blanca - Finca estiueig
3	" " "		Dipòsits, mines i altres aigües potables	Carrer Raval, etc.- Explotació d'aigües potables.
4	" " "		Terrenys rústics agrícoles, enclavats dintre el Municipi	Terrenys destinats a cultius
5	Hrs. de Vda. Vidal i Ribas	38	Masoveria i terrenys cultiu	Cal Biosca - Explot. agríc.
6	Emili Juncadella	42-43	" "	Cal Candeler - " "
7	" "		" "	Cal Cortés - " "
8	Pepe Galabert Campreciós	14744	" "	Cal Patiró - " "
9	Joan Martorell Téllez de Girón	45	" "	Cal Baró - " "
10	Rosa Colomer	46	Finca Urbana	Carrer Catalunya - Casa-tor
11	Dolors Soldadell	47	" "	Carrer Font - Casa-torre.
12	Joaquim Raguer Tomas	48	" "	Carrer Perpinyà Casa Torre
13	Carme Casulleras Janó	49	" "	Carrer Raval, 4 Casa-torre
14	" " "	50	" "	Carrer Raval, 16 - Casa-habita
15	Joan Capdevila Donato	14131	Finca urbana	[illegible]
16	Béns clerecia	52	Finca urbana	Plaça Verdaguer, 5-Habitac
17	Miquel Rius Virós	53	Finca urbana	Muntanya, 1- Torre-habit
18	" " "	54	" "	A. Claver, 66-Casa-habita
19	Antoni Argemí	55	" "	Pi i Margall, 37-ídem.
20	" "	56	" "	A. Claver, 90 -ídem.
21	Josep Argemí	57	" "	Pi i Margall, 39 -ídem.
22	" "	58	" "	Pi i Margall, 35 -ídem.
23	Segunda Iranzo Escamilla	59	" "	Major - casa-torre.
24	Miquel Rius Virós	60	" "	Pça. I. Iglésies, -Garatge.

S. JUST DESVERN a 31 de Juliol del 1937

L'Alcalde. El Secretari.

Relació de finques d'exiliats que van ser intervengudes a Sant Just Desvern.

Es deia que el motiu principal d'aquella fugida era el temor a ser víctima d'alguna represàlia, a causa de la duresa amb què havia estat reprimida una vaga de tramvies i autobusos durant el temps republicà anterior a l'esclat de la guerra.

Durant la seva absència, la seva casa-torre situada al carrer Major va ser intervinguda per l'ajuntament. Tal com podeu veure en aquest document en el que apareixen com a titulars de sengles finques incautades tant, la seva dona Isabel Iranzo, propietària de l'edifici.

En aquesta relació també apareix esmentat un altre exiliat veí de Sant Just Desvern, de qui parlarem tot seguit.

Manuel Capdevila Rovira, fill de Joan Capdevila Donato..

El barceloní Joan Capdevila Donato, que tenia un alt càrrec a l'empresa Uralita, S.A. i era propietari de la masia Carola del carrer de Bonavista, on cada any estiuejava amb la seva família, en haver estat amenaçat de mort pel seu posicionament dretà va marxar també de Sant Just a finals d'agost o principis de setembre per anar a Barcelona acompanyat per la seva muller Carlota Rovira Prat i els seus fills Emili, Felip, Manuel, passant poc després aquest últim fill a territori franquista, on va morir de malaltia l'any següent en un hotel de San Sebastián. A ell el trobem un cop acabada la guerra ostentant un càrrec dins les files de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S, segons ens informa La Vanguardia Española del 24 de març de 1942 a la seva pàgina 4.

Sant Sebastiá, punt de destí de molts fugitius del territorio republicà per al seu exili daurat.

Aquesta és una fotografia de Sant Sebastià feta l'any 1937.

El fet que un nombre certament significatiu de santjustencs decidís anar a establir-se en aquell mateix sector del País Basc no era casual:

Van ser molts els fugitius procedents de Catalunya que es van anar a instal·lar a Sant Sebastià o en els seus encontorns, tal com ho comentava el periodista de filiació falangista Maximiano Garcia Venero:

"Como notificación impregnada de rabia y de asco españoles, nos llega la noticia de que en muchas ciudades de la España reconquistada se habla, en calles, plazuelas y centros de reunión diversa –pero siempre cómoda– el dialecto catalán. La sátira popular ha llegado a denominar un barrio de cierta bellísima ciudad española "La Barceloneta" (es refereix a San Sebastián i a una barriada d'aquella ciutat que porta tal nom).

L'eminent oftalmòleg Hermenegild Arruga Liró, que juntament amb l'industrial Laureà Hereter Fonoll havia estat promotor de l'anomenada Barriada dels Pilans (carrers de Santa Teresa, Hereter i Sadet), en la que tenia una luxosa residència, també va optar per

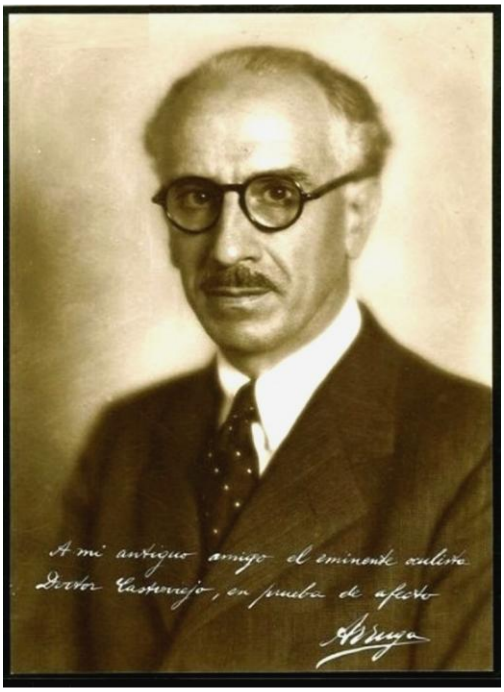

El prestigiós oftalmòleg Hermenegild Arruga, un altre dels veïns de Sant Just Desvern que van optar per l'exili.

exiliar-se davant del clima d'inseguretat que regnava, i juntament amb la seva esposa Teresa Forgas López i els seus fills Dolors, Maria, Teresa i Alfred, va marxar cap Anglaterra i després a Suïssa, establint-se a Lausana, on va continuar les seves activitats clíniques i va participar en dues conferències oftalmològiques internacionals, no tornant a Barcelona fins l'any 1939. Acabada la guerra, el dictador Franco li atorgà la distinció nobiliària de comte, títol que va heretar el seu fill Alfred, també oftalmòleg com ell.

Tot i les seves idees profundament catalanistes, l'advocat i polític Narcís de Carreras Guiteras, secretari personal de Francesc Cambó, que durant bastants anys havia estat mestre de l'Escola de l'Ateneu, en sentir-se perseguit per les patrulles de control per motius polítics, va haver de fugir de la zona republicana i refugiar-se a la zona ocupada pels franquistes, amb els quals va acabar col·laborant. Acabada la guerra, Narcís de Carreras va ser director de la Caja de Jubilaciones y Subsidios del 'Instituto Textil (1946-1949), tinent d'alcalde de Barcelona (1960), director de l'Instituto Catalán de Cultura Hispánica (1966), procurador en Corts per Girona (1967-1971), president del F.C. Barcelona (1968-1969) i president de la Caixa de Pensions (1972), entre molts altres càrrecs.

Assimilable als casos anteriorment descrits és el trist cas dels germans santjustencs Francesc i Manel Gaig Soler, veïns de la carretera i fills del conegut fabricant local de pastes alimentoses Pere Gaig Guasch, els quals, juntament amb el també santjustenc Josep Bullich Tella, nascut a Torres de Segre i fill dels porters del convent de les religioses dominiques de Nostra Senyora dels Àngels, a Pedralbes, es decidiren a passar a Andorra formant part en un dels diversos grups d'evasió organitzats per l'anomenat Socors Blanc.

El grup, format per una seixantena de fugitius, va ser interceptat la matinada del dia 16 de juliol de 1937

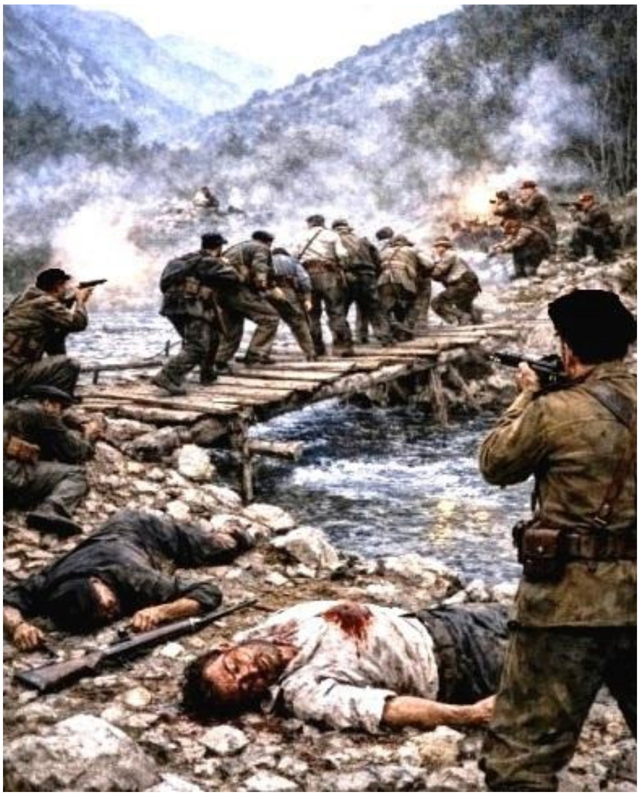

El tràgic incident de la palanca d'Alàs.

per les patrulles de carrabiners que vigilaven la frontera quan es disposaven a creuar el Segre per la palanca d'Alàs, una passera que permetia franquejar aquell riu, organitzant-se un fort tiroteig, en el decurs del qual Francesc Gaig Soler va trobar dissortadament la mort, així com també Joan Ariza Prades, un altre dels integrants d'aquell grup, i Miquel Plana Casals, natural de Gósol, un dels passadors que els guiaven.

Havent estat tots capturats, els altres dos santjustencs, Josep Bullich i Manel Gaig, van acabar internats al castell de Montjuïc.

No tots van marxar a l'altra zona. La família Domènech-Roig es va limitar a estar fora del poble, possiblement moguda pel fet que un dels seus membres, en Josep Maria Domènech Roig, feia la guerra en el bàndol sollevat formant part d'un terç de requetès.

Anys després de la guerra, Josep Maria Domènech va ser alcalde de Sant Just Desvern.

Alguns grans propietaris de finques santjustenques i membres de la noblesa com Luís Bertrán Escrivà de Romaní i Sentmenat, comte de Sástago i marquès de Monistrol entre altres títols, propietari del palau i finca de la Torreblanca, o Juan Antonio Martorell y Téllez de Girón, comte de Darnius, amo de Can Baró, mai van residir de manera permanent en aquest poble, estant en tot moment fora del territori republicà.

Els passaports que es van emetre a Barcelona per a tots aquests fugitius, expedits des de mitjan juliol del 1936 fins al començament de juny del 1937, van ser exactament 9.300.

El 29 d'agost de 1936, tan sols un mes i deu dies després de l'esclat de la guerra, havien desembarcat a Gènova, principal destí d'aquells fugitius, 2.160 catalans procedents del port de Barcelona."

I és que no s'han de veure les coses des d'un sol punt de vista, sigui l'un o l'altre...

La violència a la rereguarda catalana va forçar a l'exili a més de 30.000 persones no especialment destacades políticament, només per ser de classes acomodades, religiosos o conservadors.

Un feixista declarat, el militar rebel Gonzalo Queipo de Llano, va manifestar el dia 24 d'agost del 1936 des de Radio Sevilla que havien pogut sortir de Barcelona més de 5.000 homes que ell qualificava com "de dretes", afegint:

"*Lo cual ha de aminorar sin duda la responsabilidad que pesa sobre Companys. Dios se lo tenga en cuenta!*".